

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Příběh v mateřské škole

Vypracovala: Michaela Vlasová
Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Příběh v mateřské škole“ jsem vypracovala samostatně s použitím pramenů uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 20.3 2018

.....

Michaela Vlasová

..

Poděkování

Děkuji vedoucí této bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové, za cenné rady a připomínky a také Waldorfské mateřské škole za poskytnutí možnosti provést svou praktickou část v jejich mateřské škole.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na příběhy, jejich formy, jejich vliv na dítě v předškolním věku a zejména na práci s příběhem při pedagogické činnosti v mateřské škole. Cílem mé bakalářské práce je připravit integrovaný celek vycházející z české národní pohádky od Karla Jaromíra Erbena: Hrnečku, vař!, kde je jako hlavní metoda použito vyprávění. Součástí vyprávění jsou i pohybové a výtvarné činnosti rozdělené do týdenního tematického celku.

Klíčová slova: pohádka, povídka, legenda, vyprávěný příběh, předškolní vzdělávání

..

Abstract:

This bachelor thesis specializes in the stories, in the forms of these stories and their influence of the child in preschool age. The main focus is about work with story during pedagogical operation in the nursery school. The aim of my bachelor thesis is prepared integrated unit which is based on czech national fairytale named „Hrnečku, vař!“ by Karel Jaromír Erben. The main way in this fairytale is used narration. The part of narration are movement and art activities divided into weekly thematic unit.

Keywords: fairytale, short story, legend, narrated the story, preschool education

Obsah:

ÚVOD	7
Teoretická část	8
1 Proč musíme dětem vyprávět příběhy?.....	8
2 Vznik vyprávěného příběhu v dávné historii	9
3 Česká lidová slovesnost	11
3.1 Pohádky	12
3.2 Pověrečné povídky	16
3.3 Legendy.....	17
3.4 Pověsti	18
4 Příběh a jeho role v předškolním vzdělávání	20
5 Jak může ovlivnit vyprávěný příběh dítě v mateřské škole	23
6 Jak pracovat s příběhy	24
6.1 Příběhy inscenované	25
6.2 Role pojmu „práce“ v příbězích	25
6.3 Používání maňásků, loutek	26
6.4 Příběhy z říše fantazie.....	27
Praktická část	28
7 Integrovaný celek.....	28
7.1 Cíl práce a otázky k evaluaci	28
7.2 Charakteristika třídy	29
7.3 Záměry integrovaného celku	29
7.4 Dílčí vzdělávací cíle	29
7.5 Vyprávění příběhu a jeho hodnocení	30
8 Hrnečku, vař!.....	31
8.1 Pondělí.....	31
8.2 Úterý.....	33
8.3 Středa	35
8.4 Čtvrtek	37
8.5 Pátek.....	39
9 Výsledky	41
9.1 Reakce dětí na zvolený způsob použité vybrané metody - vyprávění	41
9.2 Zájem dětí o zvolený způsob aktivit	41
9.3 Jak děti zvládaly různorodé aktivity	41
9.4 Zapamatovaly si děti příběh	41
9.5 Sebereflexe	42
Závěr	43
Seznam použitých zdrojů.....	44
Seznam příloh	46

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala, protože pohádky, příběhy a legendy jsou dětem blízké, setkávají se s nimi od svého útlého věku v podobě vyprávění od svých rodičů, knižní i filmové produkci. Když jsem byla malá, velmi se mi líbily vyprávěné příběhy od mých rodičů, které jsem si velmi oblíbila a proto bych je i já touto formou ráda předávala dětem v mateřské škole. V dětech je třeba rozvíjet jejich dětskou představivost a zvědavost, tím, že tyto vyprávěné příběhy jim budeme stále opakovat tak, aby poznaly, co příběh přináší, zejména rozdíl mezi dobrem a zlem.

V teoretické části se zaměřuji zejména na příběhy, stručně se zabývám jejich historií, zmiňuji českou lidovou slovesnost a pohádkové příběhy, které na jejím základě vznikaly. Věnuji se a rozepisuji o tom, proč je důležité vyprávění příběhů zejména dětem mladšího a předškolního věku. Popisuji, jak se příběhy předávaly v minulosti, zejména ústně, ve formě vyprávěných historek, až později docházelo k jejich postupnému zaznamenávání do knižní podoby. Zmiňuji se stručně i o dnešní Evropě, Řecku a Římě, kde hrála velkou roli mytologie. Charakterizuji podrobněji dle dostupné literatury pohádky, které jsou pro děti nejpřirozenější formou vyprávění, zároveň jim nejbližší a také nejsnadněji pochopitelné, hrají pro ně zejména v předškolním věku velkou roli. Vyprávěným příběhem mohou také být mimo jiné i legendy, pověrečné povídky nebo pověsti.

V praktické části se věnuji integrovanému celku, klasické české pohádce, vybrala jsem si známého českého autora Karla Jaromíra Erbena a od něj ze sbírky pohádek neméně známou pohádku „Hrnečku, vař!“, kterou jsem rozplánovala do týdenního tematického celku. Rozhodla jsem se dětem tuto pohádku srozumitelným způsobem převyprávět tak, aby si ji zapamatovaly a dokázaly ji poté samy převyprávět. Vybrala jsem si záměrně třídu heterogenní, ve waldorfské mateřské škole, protože v těchto mateřských školách se pracuje hodně s příběhy, které se poté využívají k další práci s dětmi. Ve třídě jsou děti ve věku od tří do sedmi let. Naplánovala jsem pro ně různé pohybové a jiné doplňkové činnosti, vztahující se k dané pohádce, které podrobněji rozebírám ve své práci. Určila jsem si otázky, které mi pomohly dostat se k danému cíli. Součástí daných činností je i motivace dětí vyprávěným příběhem.

Teoretická část

1 PROČ MUSÍME DĚTEM VYPRÁVĚT PŘÍBĚHY?

V předškolním věku převažují pohádky, ale jsou velmi oblíbeny i bajky a delší básničky. V tomto věkovém období je dítě soustředěné již na delší vypravování, uvažuje nad ním, více tomu rozumí. Pohádka je blízká dětskému charakteru svou časovou neurčitostí, zlidšťováním zvířat, ožíváním věcí. Díky vztahu mezi dobrem a zlem v pohádkách, že dobro zvítězí, učí se děti nenásilnou formou ke smyslu pro spravedlnost. Pohádka je pro děti stejně důležitá jako hra. Ilustrace v knize má značný význam z hlediska snazšího pochopení děje a charakterových vlastností pohádkových postav (Vášová, 1989).

Jak uvádí Doláková (2015) vypravěč je nejdůležitějším činitelem v práci zaměřené na poslech příběhů. Rozhoduje, připravuje, vyrábí, poskytuje, organizuje a řídí vše tak, aby zážitek splnil očekávání i výukový a vzdělávací záměr.

Vyprávěné příběhy pro děti se soustřeďují na zachycení základních vývojových trendů (směrů) dané žánrové oblasti. Všimají si rovněž nových fenoménů, jimiž v současné tvorbě pro děti jsou obrázkové knihy pohádek a následně vyprávěný příběh (Šubrtová, 2011).

2 VZNIK VYPRÁVĚNÉHO PŘÍBĚHU V DÁVNÉ HISTORII

V dnešní době plné moderních technologií už není tak obvyklé vyprávění příběhů jako tomu bylo v dobách dřívějších. Dnes se dá na internetu vyhledat téměř vše, na co si člověk vzpomene, příběhy na něho útočí z televize, filmů, knih..., avšak nebylo tomu tak v dobách dávné minulosti, kdy se lidé často ocitali ve výjimečných situacích, mnohdy na pokraji vysílení, nemoci, někdy i smrti, které museli řešit. O tom všem pojednávají příběhy, které z obyčejných lidí vytvářejí slavné hrdiny, lidi neobyčejných vlastností. V minulosti, kdy nebyla televize, ani internet a mobily, si lidé více vyprávěli příběhy, které se předávaly z generace na generaci. Už v době starých civilizací se vyskytují různé pověsti, báje a eposy, které jistě stojí za zmínku.

V starých řeckých bájích a pověstech hovoří lidé o bozích, kteří měli nadlidské schopnosti. Čím to může být, že v těchto dávných dobách bohům přinášeli oběti a dary, věřili, že bohové mohou za veškeré přírodní jevy a události, které v lidské společnosti nastali? Víra snad lidem pomáhala překonat nemoci, každodenní starosti a trápení. Proto ve starověkém Řecku a Římě měli lidé bohů hned několik. Nastala – li velká mořská bouře a vlny byly tak obrovské, že se i lodě potápěly, lidé věřili, že se bohové hněvají. Pokud chtěli svolat déšť anebo lásku, přinášeli bohům různé dary a věřili, že jejich prosby budou vyslyšeny. Vymýšleli si nejen jména bohů a jejich nadpřirozené vlastnosti, čemu vládnou, ale také jim přikládali i některé z vlastností lidských, jako jsou například hněv, boje a zápasy, ale i láska. I bohové byli jedna rodina a chovali se často jako lidský jedinec. Tyto příběhy, zejména o bozích, ale i různých bitvách a vítězích, předávané z generace na generaci a vyprávěné dětem již v tom nejútlejším věku, byly později zaznamenány a sepsány (Čapek, 1971).

Podle Beneše (1990) v dobách minulých chodili po vesnicích tzv. krajáci. Ti často jen za nocleh a stravu předávali lidem příběhy, ať už jim lidé věřili, či nevěřili, někdy se jednalo o příběhy založené na pravdě, někdy o příběhy vymyšlené. Často za dlouhých večerů, kdy se dralo ještě peří, si lidé vyprávěli různé zážitky, z kterých pak vznikaly nejen psané příběhy a pohádky. Vyprávěli o různých událostech, o bitvách, princeznách, bohatých měšťanech, avšak aby to bylo zajímavým a poutavým příběhem, musel si dotyčný vypravěč vždy přidat něco navíc, něco přimyslet. Nelze vyprávět jen o tom, že se někde udála nějaká bitva, kde padl nějaký významný panovník tak, aby se

zapsala do dějin, ale pokud k tomu dotyčný vypravěč přidal příběh, který se pro lidstvo stal zajímavým, zapsali se takovéto události do historie.

3 ČESKÁ LIDOVÁ SLOVESNOST

Víme, že v rámci národní kultury existují profesionální literární projevy a projevy neprofesionální, které dále můžeme rozlišit na amatérské a lidové (s vlastní kolektivní tradicí). V čem spočívá lidová slovesnost? Lidová slovesnost spočívá ve složení společných témat navazujících na tradice, vycházejících z historicky vzniklých a společensky podmíněných obyčejových a vhodných názorů, tradic lidových spolků a sdružení a jejich činností. Toto pojetí tradice je dostatečně širokým a vhodným východiskem pro další výzkumy folklóru a lidové slovesnosti (Beneš, 1990).

Beneš (1990) dále uvádí, že za lidovou slovesnost považujeme historický verbální projev, prolínající se do tematických celků, jako například pohádek, pověrečných povídek, pověstí a dávných legend. Při vyprávění vzniká mezi vypravěči - lidovými umělci - a jejich vnímátele, tzv. zpětná vazba, tj. reakce publika, která umožňuje vypravěči okamžitě reagovat a okamžitě odhadnout, co je v jeho vystoupení dobré a přijatelné a co je třeba změnit. Zpětná vazba je přirozenou a neoddělitelnou součástí lidové umělecké tradice: proto ji také označujeme jako otevřenou strukturu, neboť do ní může vstupovat kdokoliv a teprve na reakci vnímátele lze poznat, co je pro ně opravdu přijatelné a co si tedy osvojí.

Jazyková složka je současně tvarem, i materiálem, z něhož vzniká srozumitelný slovesný projev. Srozumitelným verbálním projevem navazuje vypravěč kontakt se svými posluchači. Za ústní lidovou slovesnost považujeme to, co právě probíhá, například vyprávěnou pohádku. Pověrečná povídka se často vypráví jako příběh ze života. Ústní lidová slovesnost je takový způsob uspořádání vypravěčské látky a takový celek postupů z tradice, který se při bezprostřední ústní improvizaci pociťuje jako optimální, pro vyjádření určitého obsahu. Žánrové určení konkrétní improvizace – konkrétního vyprávění – konkrétní povídky závisí na souboru přímých souvislostí, které ovlivňují současnou bezprostřední funkci ústního projevu v daném prostředí. Ve městě se lidé navzájem méně znají a jejich slovesné projevy obsahují obecnější tematiku než ve vesnickém prostředí. Vyprávění zkušeného a nadaného vypravěče bývá současně divadlem jednoho herce, kdy se vypravěč „proměňuje“ v jednotlivé postavy své povídky.

Lidové vypravěčství můžeme najít v legendách, pověstích, pohádkách, nejvíce je však interpretováno v divadlech, zejména účinkujícími herci v činohrách (Beneš, 1990).

Jednotlivé druhy lidové slovesnosti uvádím s podrobnějším výkladem, publikuji je níže ve své práci.

3.1 Pohádky

Jak lze v současné literatuře popsat pohádku? *„Pod název pohádka se zařazují literární texty, které vznikly na základě rozmanité palety starodávných vyprávění, vstřebávajících při své pouti světem rozmanité bájně představy lidstva, nadčasové životní pravdy, zejména věčnou touhu po naplnění dobra, a víru v kouzelnou moc slova.“* (Čenková, 2006, s. 10)

Pohádky jsou souborem sebraných lidových slovesností od pradávna vyprávěných příběhů, které jsou zapsány různými autory v knižní podobě a takto jsou nám známy až dodnes. Například Božena Němcová a Bratři Grimmové lidové pohádky cílevědomě sbírali, třídili a přetvářeli specifickým způsobem v literární text, zatímco jejich původní autor zůstal anonymní (Čenková, 2006).

V pohádkách je využit příběh hlavního hrdiny, boje dobra se zlem, vystupují v nich nadpřirozené síly a mocnosti. *„Pohádky bychom mohly charakterizovat jako ústní povídky, vyprávěné v lidových vrstvách jako rozptýlení; jejich obsahem jsou příběhy z hlediska běžného pojetí neobyčejné (fantastické, zázračné nebo z všedního života). Téměř ve všech skupinách pohádek najdeme texty vážné i žertovné. Zatímco kouzelné pohádky bývají často hodně dlouhé, jsou jiné, například o zvířatech, podstatně kratší.“* (Beneš, 1990, s. 256)

Beneš (1990) píše že, spojení reálného a nereálného světa pojmů, dějů a rekvizit je pro pohádku příznačné. Pohádky často přecházejí v ústech vypravěčů do jiných žánrů nebo se naopak třeba pověrečná povídka vypravuje jako pohádka; totéž se týká těsného sousedství pohádek a středověkých vypravování o příkladech dobrého chování nebo drobných žertovných až satirických příběhů, dále různých literárních povídek, novel, mytologických vyprávění, legend a humorek.

Ústní vyprávění pohádek se jako funkčně živý druh zábavy dochovalo prakticky až do středověku, a to zejména pro dospělé posluchače. Teprve nověji se pohádky ustálily jako vyprávění výhradně pro děti. Kdo jsou oněmi vypravěči příběhů a pohádek? Vypravěčů je známo mnoho, ale pro nás jako posluchače jsou těmi nejznámějšími naše babičky, prababičky nebo tetičky, lidé světem sešlí a v dobách našich předků nám jistě dobře známí krajánci. Někteří dokázali zaujmout posluchače svým vlastním vyprávěním příběhem o tom, co se jim na svých cestách událo, jiní již převyprávěli příběhy od druhých vypravěčů. Zkušení herci, ti jaký příběh slyšeli, nastudovali jej, a vystupovali jako jediný divadelní herec. Mluvený děj doprovázeli gestikulací, mimikou, změnou imitace hlasu u hraných mužských a ženských postav, tak jako to bylo např. u loutkového divadla (Beneš, 1990).

Prožití samotného dětství je nejkrásnějším obdobím, které si nelze bez pohádek představit. Pohádky představují pro malé děti důležité psychické podněty, garantující jejich duševní vývoj. Ve všech kulturách po celém světě se dětem vyprávějí příběhy, aniž by se kdy skutečně odehrály a v níž vystupují bytosti, tvorové, které zatím nikdo nezaregistroval. V těchto příbězích se dějí věci neuvěřitelné, nadpřirozené, síla představivosti a kouzlo pohádkového slova je silnější než vlastní prožitek emoce. Pohádky- příběhy vzbuzují v dětech příslušné odezvy, vlastní prožitou zápletkou a obrazností slova vyhovují k ucelení celkového myšlení dětské psychiky, aby totiž něco vzbudilo dětskou pozornost, musí to být nejen nové a neočekávané, zároveň ale také rozptylující a citové. Věříme v dnešní době pokroku a techniky na zázraky? Nikoliv, více na fantazii dávných vypravěčů lidových příběhů (Černoušek, 1990).

Podle Beneše (1990) loutkoherci jako improvizátoři, vždy citlivě dokážou reagovat při vyprávění textu na posluchače, jsou však často i vypravěči, kteří jen reprodukují známé pohádky, aniž by k nim cokoli přidávali. Na samotném vypravěči vždy záleží, zda dokáže navodit tu správnou atmosféru, vytvořit si vypravěčské ovzduší, tj. kdy posluchači spoluprožívají děje a stávají se tak nevědomě sami herci. Mluvené slovo jednoho vypravěče není jen samoučelné vyprávění, nýbrž stává se současně i hrou. V takovém prostředí naplňuje vyprávění pohádky svoji funkci společenskou a výchovnou, navazuje kontakt vzájemného porozumění mezi posluchačem a vypravěčem děje. Z tohoto vyplývá, že se nedá vyprávět všude. Nejvhodnější bývají

podvečerní hodiny, čas k navození správné a klidné chvíle zejména proto, aby bylo docíleno lepšího a bližšího navázání kontaktu s posluchačem.

Pohádka může být interpretována nejen v podvečerním čase, ale i pokud se sejde rodina při nějaké vhodné příležitosti. Tak tomu bývalo v dobách našich babiček a dědečků, kdy ještě nebývaly vymoženosti moderní doby. Pohádku vyprávěl člen rodiny nebo známý. Pohádková tradice se skládá z textů, jejich vypravěčů a jejich posluchačů. Pohádky mívají svoji původnost v kouzlech, čarách, tzv. kouzelné. Jiným provedením pohádkového příběhu bychom mohli uvést pohádky ze života (novelistické) a dále pohádky o zvířatech. Mohli bychom pak tyto pohádky specifikovat jako určitý tvar lidové slovesnosti a jako žánr lidové prózy se specifickými vlastnostmi. Podstatou kouzelných pohádek je nepravděpodobnost asi taková, že kouzelné a nadpřirozené jevy jsou neoddelitelnou a očekávanou součástí děje. Zejména často jsou do těchto pohádek zapracovány prvky s výskytem nadpřirozených jevů, postavy mívají svá jména, např. Jeníček, Mařenka a dále a jsou formulována nadčasovostí „ bylo, nebylo“. Na rozdíl od pohádek kouzelných, ty novelistické bývají nepravděpodobné a jsou v rozporu se skutečností, ale zůstávají však nadále pohádkami. Neexistují zde fantastické a kouzelné děje, kouzelní pomocníci, ale podstatou děje je, že skutečný hrdina vítězí s převahou nad svými protivníky.

Z novelistických pohádek se jako samostatná skupina vyčleňují pohádky o čertech, kterých existuje velké množství. Vyprávěly se od raného středověku po celé Evropě. Čert je stvořen ke svádění k různým hříchům, také splnění přání jedince za úpis jeho „duše“ i jako strašidlo a v neposlední řadě jako směšná postava nebo hlupák, kterého lze chytrostí ošálit. Lze k mnoha vyprávěným pohádkám připodobnit i tento pohádkový příběh, který popisuje autor *Bohuslav Beneš* ve své knize *Česká lidová slovesnost*.

Baba chytřejší jak čert

„Kdysi dávno žila jedna babka ve společném hospodářství s čertem. Oba dva se dohodli, že spolu zasadí brambory. Když přišel čas sklizně brambor, babka řekla čertovi, že si vezme spodek a on vrch. Babka tedy měla brambory a čert jen nať. Podruhé se dohodli, že zasejí obilí. Opět na tom byla dobře babka, která získala zrna a čert jen slámu. Třetí a poslední dohodou bylo, že společně zasadí kukuřici. Babka si měla vzít prostředek a čert

si chtěl vzít vrch a spodek. A tak zvítězila babka, která měla klasy, čert neměl nic. A proto se prý říká, že baba je chytřejší, jak čert.“ (Beneš, 1990, s. 277)

Tento dávno vyprávěný pohádkový příběh nás přesvědčí o přísloví „*Bohatství moudrému slouží, hloupému vládne.*“ Lucius Annaeus Seneca (Azcity, 2018)

Není nám známo, kdo je vlastním autorem tohoto humorného příběhu, ani z jakého kraje pochází, ale jistě bychom humorně laděných příběhů utvořených z historek, které osobně někdo prožil nebo se stal jejich účastníkem, našli v dalších literaturách mnoho. Historika jako tato bývá známa z vyprávění už od pradávna, často byla čerpána z lidského života. Mnohdy se stávají tématem a předlohami dalších pohádek, i když každá z nich bývá už zcela jinak pojata.

Beneš (1990) ve své knize uvádí, že dalším zvláštním útvarem lidové slovesnosti jsou pohádky o zvířatech, ve kterých zvíře jako jedna z hlavních postav mluví lidským hlasem, ač ve srovnání se skutečností je to pro posluchače zcela nepřírozené. Také zvíře se stává v pohádkách hlavnímu hrdinovi pomocníkem jako „Liška Ryška“ „Kocour v botách“ apod. Někdy se naopak zvíře stává hlavnímu hrdinovi samotným protivníkem, jako příklad bychom mohli uvést vlka nebo draka. Čím se liší pohádky o zvířatech od bajek? Bajka je starý literární žánr, v němž zvířata vystupují, jednají a mluví doslova lidskou řečí. Lidé a zvířata jsou si v textu vzájemně rovnoprávní.

K dalším útvarům, které bych chtěla zmínit, patří takové pohádky, jako jsou staré povídky spíše žertovného charakteru, v nichž vystupuje „Svatý Petr“ a nadpozemské síly. Děje příběhů jsou spíše pro nás světského rázu. Vysvětlují se tím tak některé přírodní jevy a zvláštnosti, které mají vlastnosti spíše náboženského (biblického) rázu. „*Původ hub lze prý přiřknout rozžvýkanému chlebu, který Svatý Petr tajně vyplivoval, podobně jako suky v dřevu, kdy šlo o hřebíky natlučené do dřeva za trest opilým tesařům, aby se tak ztížila jejich práce.*“ (Beneš, 1990, s. 261)

3.2 Pověrečné povídky

„Povídka je prozaický epický útvar kratšího rozsahu než román. Od románu se liší také tím, že zachycuje pouze jeden aspekt života, ne život jako celek. Hlavními rysy povídky jsou jednoduchý děj a neměnnost charakteru hlavní postavy. Povídka je kratší. Kořeny sahají do dávných dob vypravěčské tradice, ale za dobu vzniku povídky jako žánru je považován počátek 19. století.“(Wikipedia, 2018)

Přechodným mezistupněm mezi pohádkami, zejména kouzelnými, a pověstmi jsou pověrečné povídky. Patří k nim převážně krátká vyprávění o zážitcích s nadpřirozenými bytostmi, úkazy nebo jevy a o jejich působení, často v historických památkách a v tajuplných nebo neobyčejných místech v přírodě, za jistých časových okolností nebo při jistých příležitostech. Zásadně důležité je jejich ústní vyprávění, protože obsahuje řadu mimojazykových složek, hlavně intonačních a mimických.

Při vyprávění je uplatňováno působení vypravěčské situace. Tajuplný způsob přednesu bývá odlišný od přednesu pověsti nebo vyprávění ze života, stává se tak projevem lidové víry a pověrčivosti. Mnohé pověrečné povídky jsou obestřeny neznámým tajemnem a často tak jejich vypravěč záměrně, těmito pověrčivými povídkami straší svého posluchače, popř. se jim vlastní vysmát, nebo sdělit své vlastní zkušenosti s nadpřirozenými jevy.

Druhý způsob vyprávění je pouhý popis jevu či bytosti, který se dále dějově nerozvádí, jen se pouze o něm hovoří. Při ústním přednesu se vyprávění soustředí na sdělení vypravěče, jak se setkal za záhadných okolností s démonickým jevem, jenž se mu samotnému zjevuje, svádí jej z cesty nebo straší a pronásleduje. Tematickými cykly pověrečných povídek jsou vyprávění o démonických bytostech, kam patří duchové přírody, jako jsou vodníci, lesní muž, hejkalové, rusalky. Dále domácí duchové, například skřítky, také vyprávění o pokladech a jejich hlídačích, vyprávění o upírech, vlkodlacích a záhrobním životě a vyprávění o čarodějnicích a kouzelnících (Beneš, 1990).

Za pověrečnou povídku považuji například tento příběh, který ve své knize *Česká lidová slovesnost* uvádí autor *Bohuslav Beneš*.

Strážní duchové

„Okolo Křivoklátu žije bájný muž, jemuž říkají hejkal. Lidé, kteří okolo lesa v noci pasou dobytek, ač se to nesmí, slyší tajemné zahoukání z lesa, podobající se zvuku pracujících dřevorubců, sekání, padání stromů, řezání pily, to však vše je hejkal. Když to pasáci uslyší, utíkají pryč i s dobyt看kem z lesa. Bývá jeho dobrým zvykem, že jim dává znamení, že je na blízku fořt. Ten, kdo hejkala neuposlechl, platil tučnou pokutu.“(Beneš, 1990, s. 291)

Nevíme, co za touto pověrečnou povídkou stojí, ač hejkal neexistoval, obávané zvuky jsou pro nás nevysvětlitelné, ale lidé je přiřknuli hejkalovi a do lesa se v noci báli chodívat. Hejkal je jedna ze známých a častých pohádkových postav, která se vyskytuje i u jiných vyprávěných příběhů. V knize devatero pohádek od Karla Čapka se zmiňuje také Hejkal.

3.3 Legendy

Bývá povídka s náznakem žánru lidového vyprávění o zázračných nebo nadpřirozených činech a příhodách svatých nebo historických postav. Legendy jsou založeny na uvěřitelné představě, na snaze vykonaného hrdinství a výskytu neobvyklých jevů, jenž vypravěč soustřeďuje na jejich věrohodnost. To je jeden ze základních rozdílů mezi legendou a legendární pohádkou, kterou vypravěči často podávají jako ostatní pohádky. Řada legend pronikla ve veršované formě do lidových písní a náboženství. V katolických společenstvích měli světské legendy, které pojednávají o svatých, význam pověrečný, poznávací a vzdělávací funkci. Světské legendy jsou převážně založeny na historických představách a názorech ve společenství. Pojednávají o hrdinských činech lidových představitelů, tj. legendárních hrdinů. Legenda se od pověsti liší způsobem podání tak, že je v legendě obsažen fantastický prvek a mohou se vyprávět o minulých i současných dějích. Postavy jsou charakterizovány dějově, tj. svým konáním co se s nimi děje (Beneš, 1990).

Jako jeden z příkladů, který podle svého názoru považuji za legendu, popisuji, viz níže příběh, který ve své knize *Česká lidová slovesnost* uvádí autor *Bohuslav Beneš*.

Registr hříšníků

„Když se svatý Řehoř, který sloužil mši, blížil k proměňování, najednou se rozesmál. Podivil se tomu jeho pomocník a zeptal se ho, proč se neudržel smíchy. Světec mu odpověděl, že spatřil strašného ďábla, sedícího na římsě, jak si zapisuje na kůži z krávy všecko, čím se lidé bavili po čas mše. Kůže však byla malá, tak se ji ďábel snažil zvětšit. Tu vzal jeden konec do zubů a táhl za druhý, až kůži přetrhl a jak tak s sebou škul, spadl s římsy dolů. Proto se tomu svatý Řehoř zasmál.“(Beneš, 1990, s.297)

3.4 Pověsti

Podle Beneše (1990) jsou pověsti ústní povídky, vyprávěné v lidových vrstvách pro informaci nebo poučení o historicky doložitelných nebo i jen předpokládaných skutečnostech. Jejich obsahem jsou příběhy z hlediska běžného pojetí pozoruhodné, nefantastické a jen v některých případech zázračné. Pověsti jsou vypravěčsky zaměřené tak, že v nich převažuje pravděpodobnost nad nepravděpodobností. Vypravěč se snaží se zasazením nadpřirozených postav a jevů v ději, o celkovou věrohodnost vyprávění. Pověsti vznikly z chvály hrdinských skutků rytířů, vztahujících se k zajímavým přírodním jevům a úkazům, zajímavých příběhů. Mohly se zrodit i z touhy poslouchat dobrodružná vyprávění. Pověsti stejně jako jiné žánry lidového vyprávění mohou mít i vážný, i žertovný obsah. Stejně jako mnohé jiné pohádkové příběhy souvisejí i pověsti s pohádkovým a pověrečným světem. Každý mluvčí má právo na vlastní výmysl, je to tedy vidění očima těch, kteří je prožívali nebo se o nich dozvídali z ústního, to je mnohdy různě zkresleného podání. Vyprávění pověstí jako vyprávění o starých časech, lze publikovat mnohdy ve zcela jiném prostředí, které se odlišuje od prostředí, než je ve vyprávění pohádek. Nejčastěji se vypravuje na přímý dotaz, přání nebo z jiných příčin, k nimž patří například zájem o děj odvíjejících se od historických událostí. Ústní podání umožňuje vypravěči proměnitelné, rozmanité obměny vyprávění pověstí a reagovat tak více na přání posluchačů, vysvětlovat nejasné nebo se společně s nimi zamýšlet nad záhadným zjevováním nadpřirozených jevů, například bílé paní nebo toulavých rytířů.

Dalo by se najít mezi mnoha pověstmi nemálo příkladů i ke srovnání publikovaných v knižní podobě *Staré pověsti české* od autora *Aloise Jiráska*. Ve své práci uvádím pověst jako příklad lidové slovesnosti, která je uvedena v knize autora *Bohuslava Beneše*.

Žižkův kámen

„Za Viničnými Šumicemi v lese na kopci, stával hrad Vildenberk. Jednoho dne ho dobyl a zapálil Žižka, zůstaly z něho jen rozvaliny. Když odtamtud odjížděl, jeho kůň nechal v lesním žlebu na kameni otisky podkov, pěkně jasné, jako by je do bláta otiskly. Ty otisky tam zůstaly až podnes, lidé si je ukazují a tomu kameni v lesním žlebu až doposud říkají Žižkův kámen.“(Beneš, 1990, s. 302)

4 PŘÍBĚH A JEHO ROLE V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

„Příběh je jedna z věcí, která mimořádně dobře oslovuje tzv. pravou hemisféru, kde sídlí centra našich pocitů, intuice, přesvědčení, vztahů, vůle.“ (Herman, 2008, s. 160)

Jaký je zásadní význam příběhu pro vzdělávání dětí v předškolním věku? V životě lidí se vyskytují příběhy proto, aby názorně ukázaly, jaká je ve skutečnosti pravda. A je to pravda- vlastní zkušenost přichází většinou příliš pozdě. Každé dítě, které se narodí, se stává součástí lidské společnosti a začíná tak jeho životní příběh a také se stává součástí příběhu jiných lidí. Má-li příběh doopravdy upoutat pozornost dítěte, musí jej bavit a vzbuzovat v něm zvědavost. Přirozené je, že příběhy pomáhají dítěti podněcovat představivost, rozvíjet rozumové schopnosti a vyjadřovat jeho pocity. Zároveň však musí nabídnout dítěti řešení problémů, které dítě nejvíc matou. Musí se vztahovat ke všem stránkám jeho osobnosti zároveň, aby v dítěti podporoval jeho sebedůvěru a důvěru v budoucnost. Dítě předškolního věku vnímá celkově, není schopné systematicky uspořádat jednotlivé poznatky a vkládat je jako mozaiky do vznikajícího obrazu. Vyhovují mu příběhy, které nejsou rozčleněny na jednotlivé poznatky, dílčí informace a jednotlivé samostatné pocity. Dobrý příběh dokáže dítěti mnohé vysvětlit, pohltí celou dětskou osobnost, probouzí v dítěti přirozenou zvědavost. Příběhy je rozvíjena celá osobnost dítěte, zejména jeho sociální začlenění ve společnosti a vnímání emotivních pocitů. Myšlení předškolního dítěte, stejně jako všechny poznávací procesy dospěly v posledních třech letech k určitým rozsáhlým poznatkům, zejména pak myšlenkových pochodů od pojmů až k vlastnímu úsudku. V životě předškolního dítěte sehraávají příběhy obrovskou roli a výrazně podněcují zcela tak přirozený rozvoj myšlení i ostatních procesů, které se významně podílejí na učení dítěte předškolního věku. Práce s konkrétním příběhem, který má přímou souvislost se životem dětí, je velmi cenná. Tato práce dětem umožní odpoutat se od sebe samých a vlastní zkoumání tématu toho, kdo příběh vypráví a jež má podobné problémy či životní zážitky. Základem pro vytváření vzdělávacích celků pro vzdělávání dětí slouží příběhy. Jak pracovat s příběhem ve vzdělávacím celku? Prostřednictvím příběhu, učitelka ušetří během dne práce s dětmi v mateřské škole spoustu pokynů, příkazů,

zákazů, pouček i postihů za neposlušnost, a přesto může reagovat na náhle vzniklou situaci (Svobodová, 2010).

Příběh může pohotově a přirozeně reagovat na aktuální situaci v mateřské škole a dává tak životu ve třídě tah. Děti jsou zapojeny více ke hrám na něco a na někoho, umožňují dětem uplatnit svoji dosavadní zkušenost a získat další, neméně tak děti příběh zajímá, motivuje a podněcuje k aktivitě. Dalším důvodem, proč volíme v mateřské škole příběh, je skutečnost, že z příběhů každého z nás se skládá celý náš život. *„Učitelka při práci s dětmi využívá různých příběhů, které dětem vypráví, společně s nimi je prožívá, zároveň je i dotváří a prozkoumává a učí děti tak novým poznatkům a dovednostem a neméně tak příběhy přispívají cenným životním zkušenostem. Práce s příběhem přispívá k lepší práci učitelky s dětmi, například při řízené činnosti.“* (Svobodová, 2010, s. 131)

Východiskem k příběhu (a k další práci s ním) mohou být reálné zážitky učitelky (z jejího dětství či dětství jejích rodičů, dětí, ale i zážitky současné - z plavby po moři, z lesa...) nebo reálné zážitky dětí ze světa, který je obklopuje. *„Dále básničky, říkadla, pohádky, povídky, bajky z dětské literatury, písničky – lidové i autorské, otázky, hádanky, neobvyklé slovo, předmět, hračka, divadelní představení, film, konkrétní situace (ze třídy, z pozorování venku), která sleduje například žádoucí změnu v chování a jednání dítěte nebo skupiny dětí atd.“* (Svobodová, 2010, s. 133)

Jak uvádí ve své knize Svobodová (2010) práce s příběhem dává učitelce možnost využití různých metod. Hlavním cílem vyprávěného příběhu je práce s prožitky, zkušenostmi a poznatky, ale také mít dětem co nabídnout. Nemělo by být podstatné, zda se příběh dětem líbí, ale spíše zda je pro ně v daný čas aktuální. Při práci s příběhem není povinností se držet příběhu tak, jak byl napsán či vyprávěn. Dětem v mateřské škole se dá příběh například dovyprávět, vytvářet různé podoby příběhu, citovat pouze úryvky, hledat s dětmi shodné příběhy ve světě pohádek. Příběh pomáhá učitelce při vlastní práci a motivuje ji k námětům při výtvarných činnostech, pohybových a jiných činnostech, volných hrách a také vytváření různých pracovních listů. *„Kde se často o všem vypráví, tam se nejen hodně ví o sobě, o druhých, o světě, o životě, ale také tam funguje partnerská komunikace, vzájemná důvěra, vztahy a probíhá tam vzdělávání předškolních dětí přirozenou cestou bez zbytečných příkazů, zákazů a sankcí.“* (Svobodová, 2010, s. 135)

Vyprávění příběhů je jedna z metod, při které sama učitelka vnímá příběh tak, co se kolem děje, co kolem sebe vidí, umí jej převyprávět s dosažením cíle získat tak novou zkušenost, či poznatek. Ve vyprávěném příběhu dává jména postavám, přiblíží problém, do něhož se postava dostane a který musí řešit. Postava se v příběhu díky svým zkušenostem, které získává, často proměňuje. Vyprávěný příběh může vycházet z konkrétních skutečných situací, či problému konkrétní skupiny dětí. Můžeme jej nahradit krátkou básničkou nebo například skutečným příběhem. V rámci sjednocení dětí ve třídě můžeme utvářet tematické hry jako například hry, co se děje v přírodě na jaře, v létě, na podzim a v zimě, s dětmi hrajeme různé honičky, jednoduché pohybové hry, navzájem se seznamují a společně zjišťujeme, čemu všemu jsme se již naučili a co také už dovedeme. V knize *Vzdělávání v mateřské škole* od autorky Evy Svobodové je uveden příklad příběhu o Palečkovi, jak rychle rostl a učil se novým zkušenostem a děti tak v rámci příběhu spolupracují společně s paní učitelkou, formou hry se učí spolupráci v kolektivu a pracovním dovednostem. *„Dětem příběhy kromě výše uvedeného nabízejí prostor k individuálnímu celkovému rozvíjení osobnosti v duchu jejich potřeb, životního tempa, jejich možností i specifických zvláštností. Učitelce práce s příběhy nabízí prostor k prožitkovému a činnostnímu učení, prostor k vlastní tvořivosti, fantazii, příležitost k vycházení z potřeb a zájmů svěřených dětí. Nebojme se tedy příběhů a práce s nimi.“* (Svobodová, 2010, s. 141)

Příběh slovo obvykle označuje dvě různé, navzájem propojené záležitosti. Hlavním významem příběh je charakterizován něčím, co se opravdu stalo, nějaký skutečný děj, který má svůj jasný počátek a zřetelný konec. Fiktivní příběh je popis nějakého smyšleného příběhu. Jedná se o vlastní autorskou reprodukci. Tyto příběhy jsou obsaženy v různých literárních, dramatických a uměleckých žánrech (Svobodová, 2010).

5 JAK MŮŽE OVLIVNIT VYPRÁVĚNÝ PŘÍBĚH DÍTĚ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Děti ve věku 3 až 6 let začínají žít svůj vlastní životní příběh. Začínají objevovat a uvědomovat si svět okolo sebe se vším, co přichází. Opustí svět zvaný „maminka“ a dají se sami na objevitelskou cestu. A právě pohádky a příběhy mohou dětem velmi pomoci s objevováním světa. Zejména poznání, co je dobré a co špatné. Předškolní věk je obdobím rozvoje dětské fantazie. Čím více podnětů dítě získá, tím více se jeho fantazie může rozvíjet a nakonec se uplatnit v jeho budoucím povolání. Pohádky a příběhy umožňují dětem vžít se do některých postav příběhu, prožívat s nimi emoce ale i empatii. Pozorovat jejich vzorce chování, vidět dobré i zlé. *„Z praxe jsem vypožorovala, že zahrají- li dětem v mateřské škole pohádku nebo příběh, děti se sami k příběhu vrací. Vezmou loutky a příběh si hrají ve skupinkách, jen tak pro sebe znovu. Třeba ve zkrácené verzi, ale s hlavní myšlenkou příběhu. Z čehož je patrné, že děti daleko více zaujme při výchově- vzdělávacím procesu, když dané učivo sdělíme prostřednictvím dramatizace, než pouhým mluveným slovem a obrázky.“* (Bláhová a kol., 2016, s. 107)

V pohádkových příbězích a v osudech jejich hrdinů je člověk po staletí v symbolické podobě porovnáván s obtížemi a nebezpečími, kterým je skutečně ve svém životě vystaven. (Franz M-L. von, 2011)

6 JAK PRACOVAT S PŘÍBĚHY

Příběh by měl dítě upoutat první větou, text odpovídat věku dítěte, použitý jazyk být živý, aktuální, přiměřený. Příběh by neměl obsahovat dlouhé popisné pasáže. Obsah by měl být aktuální, může se vztahovat ke konkrétní události (svátek, školní či místní událost). Učitel se musí s textem ztotožnit a mít jistotu, že ho zvládne vyprávět ke spokojenosti obou zúčastněných stran. Vyprávění i předčítání mají své silné stránky. Vyprávění z paměti je obtížné, ale i na druhou stranu i čtení má své nevýhody.

Čtený text čteme tak, jak je v knize uvedený s možností malých změn. Kontakt s poslouchajícími dětmi je ale menší. Při vyprávění povídky či pohádky z paměti je možné přizpůsobit příběh věku dětí a volně jej vyprávět slovy dětem přístupnými (Doláková, 2015).

Jak máme vyprávět pohádky a příběhy? V mateřské škole volí učitelka k vyprávění vhodné prostředí, také věkové složení dětí ve třídě. Neméně důležité však bývá skupinové složení dětí, zda se jedná o chlapce, či více dívek. Dítě předškolního věku je plně závislé na vyprávění pohádkových příběhů. Když mu je budeme správně vyprávět, bude je později také správně číst, to znamená číst v pravé pohádkové náladě, která se rodí z údivu. Děti, které se umějí divit, bývají mnohem pozornější a vnímavější, dokážou soustředit vše, co se kolem nich děje. Dítě mezi třetím až pátým rokem ještě nerozlišuje mezi vnitřními a vnějšími prožitky. Má velký dar, že když si hraje, bývá jeho okolí v dětských představách plné pohádkových hrdinů. Jedná se tak o fantazii jednoho velkého pohádkového světa (Doláková, 2015).

Na příběhu z pohádky je důležité rozvíjení poznávacích a rozumových schopností, upozornění na prostředí, ve kterém se pohádka odehrává. Například rozvinutí znalostí o lese, lesních zvířátkách, lesních plodech, stromech a houbách, zdůraznění vnímání krásy lesa jako součásti přírody. Je možné navodit vzpomínky na prázdniny u babičky na venkově, či dnes oblíbené prázdniny na farmě uprostřed přírody.

Úkolem řízené činnosti je seznámit děti s bezprostředním okolím a přírodou, rozšiřovat okruh jejich představ, rozvíjet u nich představy prostorové, časové a číselné, zároveň rozšiřovat u dětí slovní zásobu. Poznatky musí být jednoduché a pochopitelné (Bláhová a kol., 2016).

6.1 Příběhy inscenované

Velký úspěch u dětí mají příběhy povídek a pohádek vyjádřené slovem a pohybem. Vyprávím dětem příběh (pohádku). Pokud je dlouhá, rozdělím ji na pokračování. Následně vyzvu děti k reprodukování – převyprávění příběhu vlastními slovy (dojde k detailnímu seznámení se s příběhem). Následuje prohlížení ilustrací k danému příběhu, rozdělení rolí mezi děti, rozdání potřebných jednoduchých rekvizit. S velkou oblibou děti vystupují v dramatizaci příběhů například v lidové pohádce „Boudo, budko, kdo v tobě přebývá?“, v pohádce Boženy Němcové „O Palečkovi“, v pohádce Františka Bartoše „O veliké řepě“ apod. Dítě ve hře prožívá přijatou úlohu, kterou představuje. Snaží se vyrovnat postavě, kterou hraje. Po skončení hry vyzvu děti, aby si zatleskaly. Zdramatizované pohádky jsou krásným zpestřením besídek pro rodiče a pro děti jsou motivací ke správné výslovnosti, přednesu a vystupování (Bláhová a kol., 2016).

6.2 Role pojmu „práce“ v příbězích

Důležitou roli v příbězích hraje lidská činnost – práce. Rozvíjí u dětí charakterové vlastnosti jako je aktivita, vytrvalost, přesnost, trpělivost, nutnost vzájemně si pomáhat, překonávat překážky, řešit problémy.

Příkladem je příběh mravenečka v básničce „Mraveneček v lese“ (známé dětské říkadlo).

„Mraveneček v lese

těžkou kládu nese.

Pomozte mu kamarádi,

sám ji neunes.“

Nebo „Paleček a jeho kamarádi“ v básni Františka Hrubína.

Příběhy s dobrým koncem stimulují děti k práci doma v rodině, u babičky na prázdninách, k pomoci slabším a nemocným. Hlavní hrdinové příběhů mohou být podnětem k jejich namalování nebo modelování ve výtvarných činnostech, například: měsíček, sluníčko, kytička pro menší děti a postavy jako chlapeček, holčička, kominík atd. pro větší děti. Příběhy, které se týkají pracovitosti, pilnosti a práce jako takové nám umožní zaměřit pozornost dětí na různé druhy práce, práce rodičů, práce v domácnosti, práce

v továrnách, kolektivní práce, práce ve službách. Vychováváme děti ke správnému poměru jak k tělesné tak i k duševní práci.

V dnešní době, kdy děti jsou zvyklé na ztvárnění příběhů v televizi, je těžší děti zaujmout, jejich představitelství a znalosti jsou díky televizi a médiím větší než dříve. Je třeba pracovat s příběhy čtenými, vyprávěnými, aby si děti samy mohly své hrdiny představit ve své obrazotvornosti. Příběhy v různých formách pomáhají dětem vyrovnat se s problémy běžného života a je třeba je vybírat přiměřeně věku a schopnostem dětí. Společné hluboké zážitky jsou jednou z forem a prostředků výchovy morálních a estetických citů dětí (Bláhová a kol., 2016).

6.3 Používání maňásků, loutek

Maňásci či loutky jsou působivou výchovnou pomůckou. Maňásci, díky své pohyblivosti a snadnému zhotovení jsou dostupnější a působivější. Mohou být zhotoveny z různých materiálů, nejčastěji to bývá textil. Maňásek může být poutavým vypravěčem příběhů ze světa dětí, prostředí dospělých, z přírody nebo ze života zvířecího. Maňásek může představovat dětmi oblíbené hrdiny povídek, pohádek a dějem svého vyprávění vést děti k pravdomluvnosti, pořádku a spravedlnosti, osvojování si norem chování. Dobrým výchovným prostředkem pro děti předškolního věku je loutkové nebo maňáskové divadlo. Maňáskové divadlo je většinou méně náročné a přitom někdy i dětskému chápání bližší a působivější. Maňásek dokáže ve své pohyblivosti všechno. Takové pohyblivosti dřevěné loutky nedosahují. Divadlo má rozmanité prostředky k působení na cit dětí a vyvolává silné zážitky. Děti mohou názorně poznávat příklad správného nebo nesprávného jednání ve hře maňáskového divadla se ztělesněnými postavkami příběhů v maňáscích či loutkách. Důležitou roli může hrát pochvala za správné jednání pro hlavního hrdinu příběhu a následné rozebrání děje maňáskové scénky s dětmi. Má – li maňáskové divadlo plnit výchovné poslání, záleží velmi na námětu hry a na jejím podání. Že se neposlušnost nevyplácí, je možné použít pohádku o Budulínkovi či o Koze a neposlušných kůzlátkách. Náměty her pro maňáskové divadlo mají být zvoleny tak, aby dětem působily radost a uspokojení (Doláková, 2015).

6.4 Příběhy z říše fantazie

Pohádkový příběh často otvírá čarodějný pohádkový svět, kde se dějí neskutečné věci v neskutečném prostředí. Pohádky s touto tematikou rozvíjí dětskou fantazii, unášejí dětskou mysl do čarovného prostředí králů, udatných princů, krásných princezen, vodníků, víl, draků, čertů, kouzel a čar. Každé dítě touží po kouzelné hůlce, která by mu splnila jakékoli přání. Důležitou úlohu v tomto případě plní filmové zpracování, které představí dětem pohádkové prostředí, kde se děj pohádky odehrává - Skleněný zámek, vodníkové jezero, čarodějná chýše. Motivem pohádky bývá boj dobra se zlem. Ve většině pohádek zvítězí dobro a láska. Vyprávěné pohádky nám umožňují vyzdvihnout morální kvality hlavních hrdinů. Pohádkoví hrdinové jsou nesmrtelní (Bláhová a kol., 2016).

Praktická část

7 INTEGROVANÝ CELEK

7.1 Cíl práce a otázky k evaluaci

Cílem praktické části je připravit, realizovat a vyhodnotit integrovaný celek vycházející z české národní pohádky od Karla Jaromíra Erbena: Hrnečku, vař!, kde je jako hlavní metoda použito vyprávění. Pro práci jsem zvolila heterogenní třídu waldorfské mateřské školy. Součástí vyprávění jsou i pohybové a výtvarné činnosti rozdělené do týdenního tematického celku.

Pro následující evaluaci jsem zvolila tyto otázky:

1. Jak děti reagovaly na zvolený způsob použité vybrané metody, tedy vyprávění?
2. Jaký byl zájem dětí o zvolený způsob aktivit?
3. Jak děti zvolené aktivity zvládaly?
4. Zapamatovaly si děti příběh?

Dále jsem se zabývala sebereflexí ve vztahu ke svým vypravěčským schopnostem a dovednostem a vyhodnocovala jsem především svou schopnost děti zaujmout, práci s hlasem, použití rekvizit a pomůcek a vlastní zaujetí a schopnost „užít si“ činnosti spolu s dětmi.

7.2 Charakteristika třídy

Pro realizaci integrovaného celku jsem si záměrně vybrala waldorfskou mateřskou školu, jelikož jsem tam docházela na průběžnou i souvislou praxi během zimního semestru a s dětmi jsme se během té doby navzájem dobře poznaly. Vyprávěný příběh jsem praktikovala v heterogenní třídě mateřské školy. Jsou zde děti ve věku 3 až 6 (popřípadě 7) let. Třídy jsou menší, tomu odpovídá i maximální počet 16 dětí. Svou praktickou část mé bakalářské práce jsem uskutečnila jako týdenní tematický celek, v měsíci lednu 2018. Počet dětí ve třídě se každý den měnil, v průměru jsem však pracovala se 13 dětmi. Děti měly možnost činnosti jen pozorovat, ale nikdo z nich tohoto výběru nevyužil.

7.3 Záměry integrovaného celku:

- Převyprávět dětem srozumitelným způsobem pohádku: „Hrnečku, vař!“ tak, aby ji poté zvládly převyprávět samy
- Naučit děti píseň: „Hrneček“
- Zvládnout předem připravené výtvarné činnosti (rozvíjet jemnou motoriku)
- Dodržet pravidla společných kolektivních her
- Umět napodobit zdravotní cviky podle vzoru učitelky a umět zareagovat na jednoduchý pokyn

7.4 Dílčí vzdělávací cíle:

1. *Dítě a jeho tělo*

- Uvědomění si vlastního těla
- Rozvoj hrubé a jemné motoriky

2. *Dítě a jeho psychika*

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)
- Rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie
- Rozvoj schopnosti sebeovládání
- Rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění, a prožívání

3. *Dítě a ten druhý*

- Seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému
- Posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.)

4. *Dítě a společnost*

- Rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se), přináležet k tomuto společenství (ke třídě, k rodině, k ostatním dětem) a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané

5. *Dítě a svět*

- Vytváření elementárního povědomí o širším kulturním prostředí – lidové slovesnosti

7.5 Vyprávění příběhu a jeho hodnocení

Období po Vánocích je pro děti obdobím plným zážitků, proto jsou v tomto období živější a potřebují stále nějakou aktivitu. Abych dětem usnadnila vyprávění samotného příběhu, rozhodla jsem se použít nejznámější, charakteristické předměty z pohádky „Hrnečku, vař!“ jako jsou plechový hrnek, šátek, vařečka a nechala děti uhodnout, o jakou pohádku se jedná. Všechny děti hned poznaly podle hrnku a vařečky, kterou pohádku si budeme vyprávět. Abych jim zpestřila vyprávěný děj, využila jsem pohybovou aktivitu během vyprávění příběhu.

8 HRNEČKU, VAŘ!

8.1 Pondělí

Pomůcky: vařečka, plechový hrneček (hrnečky), šátek, obrázky, omalovánky

Ranní činnosti:

- Omalovánky k pohádce hrnečku vař

Tělovýchovná chvílka:

- Zdravotní cviky s hrnečky
- Hra na proměny postav

Řízená činnost:

- Uhádnutí pohádky dle typických předmětů
- Poskládání děje pohádky dle zpřeházených obrázků
- Převyprávění pohádky dle obrázkové předlohy
- Vysvětlení si slova hlad

Dílčí cíle:

- Uvědomění si vlastního těla
- Rozvoj hrubé a jemné motoriky
- Rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie
- Rozvoj schopnosti sebeovládání

Očekávané výstupy:

- Děti se dokážou záměrně soustředit na činnost a udržet pozornost, vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech i ve slovních výpovědích k nim
- Ovládají napodobení jednoduchého pohybu podle vzoru učitelky a přizpůsobí ho pokynu, zvládají základní pohybové dovednosti

➤ Využití vyprávěného příběhu, ukázky předmětů, obrázků a pohybu

S dětmi sedíme v kruhu a necháme po kruhu kolovat předměty k pohádce Hrnečku, vař. Poté, co si je prohlédnou všechny děti, jsem se následně zeptala, zda ví, o jakou pohádku se jedná. Jelikož děti jsou velmi bystré a poznaly rychle, jaký příběh si budeme vyprávět, rozdala jsem jim první obrázek a nechala každé dítě, aby povědělo, co na obrázku vidí a o čem asi obrázek vypovídá. Po odvyprávění příběhu vztahujícího se k prvnímu obrázku jsme se dozvěděli, že Maruška potkala v lese stařenku, která měla veliký hlad. Maruška se s ní rozdělila o maliny a borůvky, které natrhala a kus chleba, aniž by za to čekala nějakou odměnu. Stařenka se jí však odvděčila darem v podobě kouzelného hrnečku. V této chvíli dětem rozdávám želé bonbony, abychom poznaly, jaké to je se rozdělit s někým, kdo má velký hlad. Dostaly jsme se společně s dětmi k otázce, co to vlastně znamená slovo hlad? Kdo z vás už měl někdy hlad? A jak jsem se cítil/a, když jsem měl/a hlad? Poslala jsem po kruhu bambuli z vlny a nechala každé jednotlivé dítě říct, co je k daným otázkám napadlo. Poté jsme pokračovali ve vypravování příběhu dle obrázkových předloh, proložených pohybem. Vždy když jsem řekla slovo kaše, děti vyskočily. Po odvyprávění celé pohádky jsem dětem vysvětlila, jak se kaše z hrnku valila přes hory, přes doly a lesy a nechala je válet sudy, aby si to názorně všichni vyzkoušeli a zároveň měli pohybovou aktivitu a zážitek z vyprávěného příběhu.

V ten samý den jsem ještě přidala pohybovou hru na proměny. Děti jsem kouzelnou formulí „hokus fokus fidibus“, na matku, sedláka, koně, stařenku, Marušku proměnit hned teď se zkus, proměnila vždy v jednu z postav. S dětmi jsme si předem dohodli, co budou jednotlivé postavy představovat a jako pomůcku na proměňování jsem použila vařečku. Matka míchala kaši, sedláci se prokousávali kaší, koně se přilepili, Maruška se vracela domů a stařena se velmi pomalu šourala.

Hodnocení:

Děti soustředily největší pozornost při vyprávění příběhu. Aby pozornost dětí brzy neupadala, jelikož příběh byl celkem rozsáhlý, bylo potřeba proložit vyprávění pohybem. Pro zpestření příběhu jsem si vzala šátek a vystupovala jako vdova nebo kouzelná stařena, což děti na začátku více rozptýlilo a bylo potřeba je znova vtáhnout do vyprávěného děje. Proložení pohybem děti bavilo a shledala jsem to velmi užitečným, že děti nemusely jen sedět a poslouchat. Ze začátku vznikl trochu chaos při pohybové hře na proměny, jelikož jsem využila všechny postavy vyskytující se v příběhu. Tak jsem se s dětmi dohodla a ve hře jsem použila jen čtyři základní postavy – stařenku, Marušku, koně a sedláky. Pohybovou hru děti zvládly velmi dobře, pravidla pro ně nebyla těžká ani složitá. Při napodobování koní měly děti napodobit klus. Některé děti měly problém zkoordinovat pohyb horních a dolních končetin a chvílemi

jen pobíhaly. Klusaly pouze děti předškolního věku. Tato pohybová aktivita byla pro malé děti příliš složitá. Proto jsem hru dětem zjednodušila pouze na běhání.

8.2 Úterý

Pomůcky: vařečka, plechové hrnečky, šátek, obrázky, text a noty k písničce, omalovánky

Ranní činnosti:

- Omalovánky k pohádce Hrnečku vař!
- Příprava papírového hrnečku na následující den (obkreslení a vystřižení, namalování bílou voskovkou)

Tělovýchovná chvilka:

- Zdravotní cviky s hrnečky
- Hra na proměny postav

Řízená činnost:

- Schovávání rozstříhaných obrázků z pohádky po třídě
- Poskládání děje pohádky dle zpřeházených obrázků
- Převyprávění pohádky dle obrázkové předlohy

Dílčí cíle:

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)

Očekávané výstupy:

- Děti vyjadřují samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, mínění a úsudky ve vhodně zformulovaných větách
- Porozumí slyšenému (zachytí hlavní myšlenku příběhu, sledují děj a zopakují jej ve správných větách)

➤ Využití vyprávěného příběhu, obrázků a pohybu

Děti jsem na začátku motivovala tak, že jsem jim zazpívala píseň: „Hrneček“. Ve třídě jsem jim schovala na různých místech rozstříhané obrázky znázorňující děj pohádky. Úkolem dětí bylo obrázky najít, poté složit děj pohádky tak, jak si myslí, že vyprávění příběhu následovalo po sobě. Pokračovali jsme ve vypravování příběhu dle obrázkových předloh, proložených pohybem. Opakovali jsme s dětmi aktivity, co znaly z předchozího dne. Vždy když jsem řekla slovo kaše, děti vyskočily. Po odvyprávění celé pohádky jsem dětem vysvětlila, jak se kaše z hrnku valila přes hory, přes doly a lesy a nechala je válet sudy, aby si to názorně všichni vyzkoušeli a zároveň měli pohybovou aktivitu a zážitek z vyprávěného příběhu.

V úterý jsem společně s dětmi znovu zopakovala pohybovou hru na proměny. Děti jsem kouzelnou formulí „hokus fokus fidibus“, na sedláka, koně, Marušku proměnit hned teď se zkus, proměnila vždy v jednu z postav. S dětmi jsme si předem dohodli, co budou jednotlivé postavy představovat a jako pomůcku na proměňování jsem použila vařečku. Maruška se vracela domů, sedláci se prokousávali kaší a koně se přilepili. Tentokrát jsem hru obměnila a využila reakci na signál a štronzo. Používala jsem ozvučná dřívka, kterými jsem udávala tempo, jakým se koně prokousávali kaší. V případě, že jsem zahrála na činely, úkolem dětí bylo zastavit se – tedy metoda štronzo. Pokud jsem jim řekla, Maruška se vrací domů, děti mohly volně pobíhat po prostoru třídy.

Hodnocení:

V úterý jsem vyhodnotila, že lepší by bylo proměňovat děti jen na sedláky, koně a Marušku, tedy tři základní postavy a využít reakci na signál a štronzo. Využití této metody, hry na ozvučná dřívka a činely, kdy děti chodily do rytmu dřívek, když jsem je proměnila v koně a na činely se zastavily jako sedláci, kteří se přilepili ke kaši, fungovala velmi dobře. Pro děti bylo využití menšího počtu postav lépe zapamatovatelné a přidání hudebních nástrojů do této pohybové hry příjemným zpestřením. Hra je bavila dokonce více, než den předchozí, nenastal chaos a děti už pravidla hry znaly a velmi dobře je dodržovaly. Hledání obrázků schovaných po třídě byla pro děti velká zábava a zapojily se i ty nejmenší. Při skládání obrázků děje tak, jak šel po sobě, to pro menší děti nebylo úplně jednoduché a tak jim předškolní a starší děti pomohly a společnými silami děj nakonec zvládly poskládat všechny děti. Pravidla této hry většina dětí pochopila, a protože dobře porozuměly příběhu o „hrnečku“, nebyl pro ně problém samostatně a smysluplně obrázky seřadit. Menší děti se zapojovaly více jako pomocníci a učily se tuto aktivitu poznávat. V některých případech jsem dětem musela být nápomocná já, protože příběh z předchozího dne zapoměly.

8.3 Středa

Pomůcky: plechové hrnečky, obrázky, vystřižené a připravené papírové hrnečky, omalovánky

Ranní činnosti:

- Omalovánky k pohádce Hrnečku vař!
- Malování papírového hrnečku metodou mokrého akvarelu

Tělovýchovná chvílka:

- Zdravotní cviky s hrnečky
- Hra na proměny postav
- Pohybová hra: „Utíkej, utíkej, bum, bum, bum, kaše nám zavalila celý dům.“

Řízená činnost:

- Schovávání rozstříhaných obrázků z pohádky po třídě
- Poskládání děje pohádky dle zpřeházených obrázků
- Převyprávění pohádky dle obrázkové předlohy
- Hledání plechového hrnku

Dílčí cíle:

- Rozvoj tvořivosti a soustředění

Očekávané výstupy:

- Děti se dokážou záměrně soustředit na činnost a udržet pozornost, vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech (výtvarných) i ve slovních výpovědích k nim
- Soustředí se na činnost a její dokončení

➤ Využití vyprávěného příběhu, obrázků, pohybových her, netradiční výtvarná činnost

Protože se jedná o waldorfskou třídu, pracují s netradiční výtvarnou metodou, kterou jsem se rozhodla využít. Je to malba mokrým akvarelem. Nejprve jsem dětem vytvořila šablonu hrnku na speciální tvrdý papír. Když všechny děti měly hrnek vystřižený, bílou voskovkou nebo bločkem si na svůj papírový hrnek namalovaly, co chtěly. Poté se celý papírový hrnek musel namočit ve vodě. Paní učitelka dětem připravila tři základní barvy – modrou, žlutou a červenou, kterými děti mohly dle své fantazie vlastní papírové hrnky zdobit. Pracovala jsem vždy s několika dětmi, v průměru se šesti, když svoji práci dokončily, mohly si jít hrát a prostřídalý se s dětmi, které ještě svůj výtvar dokončený neměly.

Jako ranní cvičení jsem zařadila některé zdravotní cviky s plechovými hrnečky. Využila jsem znovu hru na proměny postav z pohádky, přidala jsem hledání obrázků po třídě, tentokrát děti hledaly rozstříhané obrázky na poloviny a musely je složit a pak jsme si převyprávěly děj pohádky. Přidala jsem novou pohybovou hru: „UTÍKEJ, UTÍKEJ, BUM, BUM, BUM, KAŠE NÁM ZAVALILA CELÝ DŮM“ a hledání plechového hrnečku, který jsem schovala na nějaké místo ve třídě.

Hodnocení:

Výtvarná činnost děti velmi bavila. Jelikož se děti často divily, proč malují bílou voskovkou na bílý papír, a není nic vidět, nazvali jsme si tuto činnost jako kouzelný hrneček neboli překvapení. Předškoláci sami zvládali šablonu obkreslit i vystříhnout, mladší děti s mou dopomocí. Děti byly při této činnosti velmi soustředěné, každé z nich mělo svůj originální výtvar. Při této výtvarné činnosti jsem chtěla v dětech rozvíjet tvořivost a fantazii. Některé starší děti byly velice tvořivé a měly krásné výrobky, jiné jejich práci napodobovaly. Převážně u chlapců se objevovaly jednotvárné motivy a snažily se svou práci co nejvíce urychlit. Menší děti pracovaly s jednoduchými tvary jako například tečky, pruhy, hvězdičky. Čekala jsem, že děti budou více tvořivé a hrnečky ozdobí veselými motivy. Bohužel se tak stalo pouze u několika málo dětí. Hra na proměny pro děti už nebyla tak zajímavá jako dny předchozí, protože už ji velmi dobře znaly. Vysvětlila jsem jim další novou hru, UTÍKEJ, UTÍKEJ, kde jsem musela několikrát opakovat zejména pravidlo, aby děti seděly správně, aby přes ně ten, co chodí kolem dokola, nezakopl. Jelikož děti hra bavila, ale obíhaly kruh několikrát dokola, přidala jsem pravidlo, že kruh mohou oběhnout maximálně třikrát, aby se dostalo při hře na všechny děti. Poté, co všechny děti pochopily pravidla, hra pro ně už nebyla těžká, ani složitá. Při hledání hrnečku jsme několikrát narazili na problém, že některé z dětí neudrželo tajemství, kde se hrneček nachází a místo prozradilo, takže ostatní už neměli šanci hledat. Proto jsme si i u této hry museli společně zopakovat pravidlo, že kdo najde hrneček, sedne si na své místo, nic neprozrazuje, aby i ostatní měli šanci plechový hrnek najít a počká, až ho najde většina dětí. Poté hra pokračovala

bez problémů. Nakonec jsme si s dětmi zaskákaly a společně zatleskaly, aby děti daly najevo své pocity a zároveň se zklidnily.

8.4 Čtvrtek

Pomůcky: plechové hrnečky, obrázky, porcelánové hrnky, fixy na porcelán, omalovánky, text a noty k písni hrneček, instantní ochucená kaše

Ranní činnosti:

- Omalovánky k pohádce Hrnečku vař!
- Malování porcelánového hrnečku fixami na porcelán

Tělovýchovná chvílka:

- Zdravotní cviky s hrnečky
- Pohybová hra: „Utíkej, utíkej, bum, bum, bum, kaše nám zavalila celý dům.“
- Hra: Já šikovná babička Martička, přidala jsem do kaše

Řízená činnost:

- Schovávání rozstříhaných obrázků z pohádky po třídě
- Poskládání děje pohádky dle zpřeházených obrázků
- Prosociální hra: Děvenko, prosím, rozděl se o svůj chléb
- Převyprávění pohádky dle obrázkové předlohy
- Příprava a ochutnávka instantní kaše

Dílčí cíle:

- Rozvoj kooperativních dovedností
- Rozvoj schopnosti sebeovládání

Očekávané výstupy:

- Děti vzájemně spolupracují
- Vyvíjí volně úsilí, soustředí se na činnost a její dokončení

➤ Využití vyprávěného příběhu, obrázků, pohybových her, netradiční výtvarná činnost

Protože se v příběhu vyskytuje kouzelný hrneček, umožnila jsem každému dítěti namalovat si dle své vlastní fantazie porcelánový hrneček fixami na porcelán. Nejprve jsem dětem připravila hrnečky, pracovala jsem s nimi v malých skupinách po čtyřech během ranních her, abych se každému dítěti mohla maximálně věnovat, ostatní děti si mohly hrát a poté se prostřídaly s těmi, kteří už svůj hrneček měli nazdobený. Když všechny děti měly hrnek hotový, nechaly jsme ho zaschnout. Poté si ho všechny děti mohly odnést domů na památku, ale bylo potřeba ho ještě vypálit v troubě, aby z něj děti mohly pít.

Jako ranní cvičení jsem zařadila některé zdravotní cviky s plechovými hrnečky. Využila jsem lavičku, aby si po ní děti trénovali chůzi s hrnečkem na hlavě, zejména koordinaci pohybu. Zahrály jsme si s dětmi na hrnečky a společně poslouchaly, jak který hrnek zní. Nejprve každé dítě zahrálo na svůj hrneček, poté jsme si zahráli všichni dohromady. Zopakovala jsem s nimi pohybovou hru: „UTÍKEJ, UTÍKEJ, BUM, BUM, BUM, KAŠE NÁM ZAVALILA CELÝ DŮM“ a přidala jsem novou hru „*Já šikovná babička Martička*“, která děti velmi bavila.

Jako řízenou činnost jsem opět využila schovávání obrázků po třídě, kdy každé dítě muselo najít nějaký obrázek z pohádky a poté složit děj pohádky tak, jak jde vyprávěný děj po sobě. Následovalo převyprávění děje dle obrázkové předlohy. Připravenou prosociální hru jsem nestihla s dětmi realizovat, jelikož následoval čas svačiny. V tuto dobu jsem využila čas pro přípravu ochucené instantní kaše, kdy jsem každému dítěti dala do hrnečku lžici kaše a zalila ji horkou vodou, děti si poté kaši samy zamíchaly.

Hodnocení:

Malování na porcelánový hrneček dle vlastní fantazie děti velmi bavilo. Zvládali ji samostatně jak předškoláci, tak i mladší děti. Děti byly při této činnosti velmi soustředěné, každé z nich mělo svůj originální vlastnoručně malovaný hrnek. Práci s novou výtvarnou technikou děti velmi rychle pochopily. Děti tato výtvarná technika velice zaujala, byly soustředěné a na práci s novými barvami se těšily. Díky tomu byly velice tvořivé a na jejich pracích to bylo znát. Na hrnečkách se objevovaly různorodé motivy, které se dětem povedly a z kterých měly radost. Děti měly k dispozici jednu paletu barev, o kterou se musely dělit a rozvíjely tak spolupráci. To se mi podařilo, děti mezi sebou spolupracovaly velmi dobře. Hra „UTÍKEJ, UTÍKEJ...“, probíhala již bez problémů, bez opakování pravidel, děti tuto hru již dobře znaly z předchozího dne. Vysvětlila jsem jim další novou hru, „*Já šikovná babička Martička*, přidala jsem do kaše“, kde jsme si s dětmi vysvětlily pravidla, která děti velmi rychle pochopily, a vše probíhalo bez sebemenších problémů. Hry pro ně už nebyly těžké, ani složité. Prosociální hru jsem z časových důvodů nestihla realizovat, ale připravila jsem pro děti instantní kaši, kterou si samy zamíchaly a snědly.

8.5 Pátek

Pomůcky: plechové hrnečky, omalovánky, obrázky, text a noty k písni hrneček, instantní ochucená kaše

Ranní činnosti:

- Omalovánky k pohádce hrnečku vař
- Obrázky z příběhu k vymalování

Tělovýchovná chvílka:

- Zdravotní cviky s hrnečky
- Pohybová hra: „Utíkej, utíkej, bum, bum, bum, kaše nám zavalila celý dům“
- Hra: Já šikovná babička Martička, přidala jsem do kaše

Řízená činnost:

- Píseň: „Hrneček“
- Převyprávění pohádky dle obrázkové předlohy
- Příprava a ochutnávka instantní kaše
- Zhodnocení celého týdne společně s dětmi
- Hledání plechového hrnku

Dílčí cíle:

- Samostatná orientace v prostoru třídy
- Rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu

Očekávané výstupy:

- Děti se dokážou orientovat samostatně v prostoru třídy
- Umí zpaměti krátké texty (reprodukovat písničky, pohádky apod.)
- Sledují a vyprávějí příběh, pohádku

➤ Využití vyprávěného příběhu, obrázků, pohybových her, příprava instantní kaše

Poslední den jsem využila k zopakování činností z celého týdne, zejména těch, které si děti chtěly společně zopakovat a celkovému zhodnocení společně s dětmi. Při ranních hrách jsem dětem nabídla omalovánky nebo jednotlivé obrázky příběhu k vymalování. Některé z dětí tuto možnost využily, některé nikoliv.

Jako ranní cvičení jsem zařadila některé zdravotní cviky s plechovými hrnečky. Přáním dětí bylo zopakovat si chůzi po lavičce, na které si všichni trénovali chůzi s hrnečkem na

hlavě, zejména koordinaci pohybu, zopakování si pohybové hry: *Já šikovná babička Martička*, válení sudů a hraní na hrnečky. Znovu jsme si s dětmi na hrnečky zahrály a společně poslouchaly, jak který hrnek zní. Nejprve každé dítě zahrálo na svůj hrneček, poté jsme si zahrály všichni dohromady. Ve zbývajícím čase jsem dětem nechala prostor pro další hru: „UTÍKEJ, UTÍKEJ, BUM, BUM, BUM, KAŠE NÁM ZAVALILA CELÝ DŮM“.

Při řízené činnosti jsem si na úvod společně s dětmi zazpívala píseň *Hrneček*. Následovalo převyprávění děje dle obrázkové předlohy a zakončila jsem to hodnocením dětí, co se jim z celého týdne nejvíce líbilo a abych vyhověla jejich přání, připravila jsem pro ně znovu ochutnávku ochucené instantní kaše a tajemnou hru *hledání schovaného hrnku*.

Hodnocení:

Děti byly nejvíce soustředěné při ranním cvičení, zejména chůzi po lavičce a pohybové hře *Já šikovná babička Martička*. Během další hry UTÍKEJ, UTÍKEJ, již jejich pozornost upadala, zejména u menších dětí, a proto jsem využila společný zpěv písně *Hrneček* k celkovému zklidnění a přípravě na další činnost. Děti si vyžádaly obrázkovou předlohu, jelikož už byly unavené, převyprávění příběhu bez předlohy se nevydařilo. Přistoupila jsem proto k další činnosti a to přípravě a ochutnávce instantní kaše během svačiny. Děti nebyly schopné se naučit z paměti krátký text k pohybové hře, a protože ho neuměly, narušovaly hru. V prostoru třídy se děti velice dobře orientují. Při společném vyprávění příběhu měly menší děti problém mluvit v celých větách a nepamatovaly si děj pohádky. Většina předškoláků tuto činnost zvládla bez problémů. Zaměřila jsem se na spisovnou mluvu. Dle hodnocení dětí z celého týdne se jim nejvíce líbilo tajemství (hledání plechového hrnku) a pohybové hry.

9 VÝSLEDKY

9.1 Reakce dětí na zvolený způsob použité vybrané metody – vyprávění

Při praktických činnostech jsem použila metodu vyprávění příběhu. Jako motivaci jsem zařadila píseň i pohyb k danému tématu a různé předměty vystihující vyprávěný příběh.

Písnička jim pomohla lépe se sblížit s vyprávěním a reakce dětí byly pozitivní.

9.2 Zájem dětí o zvolený způsob aktivit

Zájem dětí byl zdařilý a radostně si užívaly vyprávění příběhu. Děti jsem nejdříve před vyprávěním příběhu předem motivovala. Upoutat pozornost dětí je důležité, a tak jsem zvolila patřičnou motivaci, kterou bych je skutečně zaujala.

Vyozorovala jsem, že největší zájem ze strany dětí byl o pohybové aktivity a hru tzv. tajemství, kdy se hledal plechový hrneček, to děti zaujalo. Pro děti bylo nejvíce zajímavé, když mohly samy „vařit kaši“ a dále bylo pro děti velice poutavé malování porcelánových hrnečků dle jejich vlastní fantazie.

9.3 Jak děti zvládaly různorodé aktivity

Velmi těžko se určuje zvládnutí úrovně patřičných aktivit. Každé dítě má jiný přístup a je v jiném emočním rozpoložení.

Pohybové hry: Jedním z nejlepších způsobů, který bych pro děti shledala jako nejvhodnější je pohybová aktivita s patřičnou motivací. Pohyb děti milují a neustále ho vyžadují. Pokud jsem zapojila pohyb do vyprávění příběhu, děti se rozveselily. Vyprávění příběhu úzce souvisí s pohybem.

Vyprávění: Vyprávění děti nezvládaly moc dobře, některým z nich dělá problémy mluvit v celých větách. Neumí mluvit spisovně. Děj pohádky si ale pamatují.

Výtvarné aktivity: Některé děti jsou málo tvořivé a jejich práce jsou jednotvárné.

Cvičení: Menší děti mají problémy zkoordinovat horní a dolní končetiny a napodobit pohyb učitelky.

9.4 Zapamatovaly si děti příběh

Z počátku jsem dětem musela příběh dvakrát převyprávět, seznámit je s jednotlivými postavami a podrobněji se věnovat celkovému obsahu příběhu. Následně jsem použila

doplňující otázky a obrázkovou předlohu. Děti na tyto podněty výborně reagovaly a pomohlo jim to zorientovat se v příběhu tak, aby ho dokázaly převyprávět. Ke konci týdne byly děti schopné odvyprávět příběh samy bez mé pomoci, s obrázkovou předlohou.

9.5 Sebereflexe

Nepodařilo se mi vyprávěním příběhu děti dostatečně zaujmout tak, aby mé vyprávění nenarušovaly. Proto jsem musela příběh zpestřit dramatizací a sama vystupovat jako kouzelná stařena. Tím se mi podařilo děti zaujmout a vtáhnout je do vyprávěného děje. Pro příště budu vyprávěný příběh doplňovat dramatizací. V pátek po ranních hrách byly děti unavené a tak se nám nedařilo vyprávění příběhu, proto jsem ho musela doplnit o obrázkovou předlohu.

ZÁVĚR

V teoretické části bakalářské práce jsem se zabývala teorií vyprávěného příběhu. Snažila jsem se podrobněji popsat vznik a historii. Významem vyprávěného příběhu je jeho přetrvávání do současné doby, v podobě lidové kultury po celém světě.

V první kapitole jsem se zabývala otázkou, proč musíme dětem vyprávět příběhy. Příběhy jsou nedílnou součástí pedagogické činnosti a práce při výchově dětí v mateřských školách. Ve třetí kapitole jsem se zabývala podrobněji českou lidovou slovesností a tím, jak vznikaly vyprávěné příběhy, ve formě povídek, pohádek, pověstí, bajek. V šesté kapitole jsem shrnula společné téma vyprávěného příběhu a jeho využití při pedagogické praxi v řízené činnosti.

V praktické části jsem naplánovala a zrealizovala integrovaný celek, vycházející z klasické české pohádky od Karla Jaromíra Erbena „Hrnečku, vař!“, ve waldorfské mateřské škole. Vyprávěný příběh má v dětech vyvolat představivost, fantazii, prostorové vnímání a zvýšit úroveň jejich samostatného myšlení, především tak, že si příběh zcela osvojí, pochopí jeho obsah a porozumí tak výkladu vyprávěného příběhu. Řeč jako verbální projev je hlavním činitelem vyprávěného příběhu, prolíná se do nálady a následně pak chování dítěte.

Společnou prací při veškerých činnostech ve waldorfské mateřské škole, kde jsem prováděla svoji praktickou část bakalářské práce, jsem zjistila, že děti na vyprávěný příběh reagují velice pozitivně. Děti aktivně reagovaly na podněty, spolupracovaly a byly aktivní při pohybových i jiných aktivitách. Po vyprávění příběhu měly děti zájem o malování vlastních hrnečků a vaření kaše.

V bakalářské práci jsem si vyzkoušela metody a techniky, které budu moci využít v praxi učitelky v mateřské škole a uvědomila jsem si, že ne všechno musí dopadnout tak, jak jsem si to naplánovala. Je dobré být připraven na druhou variantu – pro děti více či méně náročnou, vědět, jak děti aktivizovat, jak připravené činnosti zpestřit. Určitě je výhodou, když má učitelka nabídku činností připravenou větší než využije. Byla bych ráda, kdyby se má bakalářská práce stala inspirací pro práci s pohádkou a vyprávěním pro mé současné i budoucí kolegyně a kolegy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BENEŠ, Bohuslav. *Česká lidová slovesnost*. Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-207-0181-8.
- BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1.
- Mgr. BLÁHOVÁ, Krista; HONZOVÁ, Libuše; BcA. MÍČKOVÁ, Jitka; VALTROVÁ, Ivana, DiS. *Rozvíjíme děti s využitím příběhů a veršů*. Praha: Raabe, 2016. ISBN 978-80-7496-275-2.
- CAMPBELL, Joseph. *Tisíctváří hrdiny: archetyp hrdiny v proměnách věků*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-354-4.
- Citáty. *Az citáty* [online]. 2018, [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://azcitaty.cz/>
- ČAPEK, Karel. *Marsyas čili na okraj literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1971.
- ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.
- ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. ISBN 80-00-00060-1.
- DOLÁKOVÁ, Silvie. *Umíte to s pohádkou?*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0933-1.
- FRANZ, Marie-Louise von. *Psychologický výklad pohádek: smysl pohádkových vyprávění podle jungovské archetypové psychologie*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-894-4.
- HAVLÍNOVÁ, Miluše. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. Praha: Albatros, 1987.
- HERMAN, Marek. *Najděte si svého marťana*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-2606070-3.
- KOPECKÁ, Slávka, Karel Jaromír ERBEN a Božena NĚMCOVÁ. *České pohádky*. Praha: Fragment, 2008. ISBN 978-80-253-0551-5.
- Pinterest. *Pinterest.com* [online]. 2018, [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://cz.pinterest.com/>

PROPP, Vladimír Jakovlevič. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999. ISBN 80-86022-16-1.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2018 [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

STREIT, Jakob. *Proč děti potřebují pohádky*. Praha: Baltazar, 1992. ISBN 80-900307-4-2.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990-2010*. Masarykova univerzita: Brno, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3.

VÁŠOVÁ, Lidmila a Milena ČERNÁ. *Bibliopedagogika: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických fakult studijních oborů 72-36-8*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-24503-X.

Wikipedie – otevřená encyklopedie. *Wikipedia* [online]. 2018, [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Povídka>

Seznam příloh

Příloha 1: Vyprávěný příběh

Příloha 2: Obrázky k pohádce „Hrnečku vař“

Příloha 3: Omalovánky

Příloha 4: Pohybová hra „Utíkej, utíkej, bum, bum, bum, kaše nám zavalila celý dům“

Příloha 5: Pohybová hra „Já šikovná babička Martička, přidala jsem do kaše“

Příloha 6: Noty k písni „Hrneček“

Příloha 7: Zdravotní cviky

Příloha 1: Vyprávěný příběh

„Kdysi dávno, v jedné malé vesničce, žila jedna starší, chudá vdova se svou dcerou Maruškou. Protože byly velmi chudé a často neměly ani na chleba, chodily do lesa na maliny a na borůvky, aby měly pro sebe ke svému přilepšení nebo na obživu. Jednoho dne, byla vdova nemocná, proto poslala Marušku do lesa pro dříví a na borůvky samotnou. Po chvíli sbírání borůvek a dříví najednou dostala Maruška hlad, usadila se tedy na pařez a zakousla se do kousku chleba. V tu chvíli se před ní objevila stařenka a praví: „Děvenko, jsem už velmi unavená po dlouhé cestě, nezbyl ti kousek chleba pro chudou stařenku?“ Maruška neváhala a i přesto, že měla sama velký hlad, podala stařence svůj kus chleba. Stařenka byla kouzelná babička a Marušku odměnila za její dobro hrnečkem, který byl také kouzelný. Ještě před tím, než kouzelně stařenka zmizela, praví: Děvenko, s tímto hrnečkem už nebudeš mít nikdy hlad. Je to kouzelný hrneček a navaří ti kaše, kolik jen budeš chtít. Musíš, ale použít kouzelné zaklínadlo hrnečku vař a hrnečku dost. Maruška přišla domů a navařila kaši. Jednoho dne se musela vydat s vejci na trh, a protože se dlouho nevracela, její matka dostala hlad. Použila tedy hrnek a řekla: „Hrnečku, vař!“ Zapomněla však říci slovo „Hrnečku, dost!“ A hrneček vařil, až se kaše valila dveřmi, okny, vesnicí, přes hory a přes doly. Všichni lidé z celé vesnice se prokousávali dlouhé dny kaší a od té doby už nikdy nikdo neměl hlad.“

Zdroj: České pohádky (2008)

Příloha 2: Obrázky k pohádce „Hrnečku vař“

Příloha 3: Omalovánky

Zdroj: www.pinterest.com

Příloha 4: Pohybová hra „Utíkej, utíkej, bum, bum, bum, kaše nám zavalila celý dům“

POPIS HRY:

Děti sedí v kroužku, jedno dítě chodí okolo s hrnečkem a říká: „*Utíkej, utíkej, bum, bum, bum! Kaše nám zavalila celý dům!*“ Pak toto dítě pohladí nějaké dítě sedící v kroužku po zádech a zeptá se: „*Co nám zavalilo celý dům?*“ Dítě sedící v kroužku musí odpovědět *kaše*. Pak dítě, které hladilo jiné dítě po zádech, obíhá kruh tak, aby ho dítě, které bylo pohlazeno nechytlo a zaujímá jeho místo v kroužku. Dítě, které sedělo v kroužku, obejde kroužek jednou dokola a pohladí další dítě. Hra se opakuje, dokud to děti baví nebo dokud ji učitelka neukončí.

;

Zdroj: autor

Příloha 5: Pohybová hra „Já šikovná babička Martička, přidala jsem do kaše“

POPIS HRY:

Děti sedí v kruhu, každé na své židli. Učitelka každému dítěti pošeptá nějaký druh ovoce (podle počtu dětí, každý druh se smí několikrát opakovat). Úkolem každého dítěte je zapamatovat si svůj druh ovoce. V tu chvíli, kdy učitelka říká: „Já šikovná babička Martička, přidala jsem do kaše: a vysloví *název/názvy nějakého/nějakých druhu/ů ovoce*, musí si děti, které uslyší svůj druh ovoce vyměnit místo s někým jiným.

Příklad:

Dětem pošeptám, že jsou hrušky, jablka, švestky, třešně. Stojím mimo kruh a říkám: „Já šikovná babička Martička, přidala jsem do kaše švestky, jablka, hrušky.“ V tu danou chvíli děti, kterým jsem pošeptala, že jsou tyto druhy ovoce se zvedají ze své židličky a hledají si místo jiné.

Zdroj: autor

Příloha 6: Noty k písni „Hrneček“

HRNEČEK

Text: R.Pluhařová Melodie písně - Mám, šáteček, mám Hudba: lidová

Adagio

Mám, hr - ne - ček, mám, co si do něj dám? Ča - jí - ček či
ka - ka - í - čko, ká - vič - ku a ne - bo mlíč - ko? Co si do něj dám,
když všech - no rád mám?

Zdroj: www.pinterest.com

Příloha 7: Zdravotní cviky

- Stoj s nohama u sebe s hrnečkem na hlavě, chůze po špičkách po třídě, chůze po lavičce
- Předávání hrnečku kolem pasu z jedné ruky do druhé
- Zvedání jedné nohy a druhé nohy pokrčmo co nejvýš a dotknout se kolenem hrnečku
- Běh na místě s hrnečkem
- Předávání hrnečku pod pokrčenou nohou
- Přeskakování hrnečku snožmo
- Skok na jedné noze s hrnečkem v obou rukou
- Sed na zemi, zvednutí obou nohou nahoru a položit zpět na zem
- Kolíbka s hrnečkem na bříše
- Vydýchání – leh na zemi, hrneček na bříše, držíme oběma rukama a dlouhý nádech, dlouhý výdech nosem

Zdroj: autor